

TR21 Bölgesi Özelinde Kayıt Dışı İstihdama Genel Bir Bakış

An Overview of Informal Employment in TR21 Region

Fatma Dila Taşdemir^a

Özet

Ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olmaksızın tüm dünya ülkelerinin önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı istihdam, kısa dönemde işsizliği ve yoksulluğu azaltıp, bazı kesimlere gelir olanağı sunsa da, uzun vadede çalışana, işverene ve devlete birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır. Kayıt dışı istihdam tanımı gereği büyüklüğü tam olarak hesaplanamamakla birlikte aynı zamanda ekonomik verilerin yanlış hesaplanmasına da sebep olmaktadır. Türkiye ekonomisi işgücü piyasasında yapısal bir sorun halini alan kayıt dışı istihdamın yalnızca denetimler ve yaptırımlar ile çözülemeyeceği açıktır. Bu sebeple kayıt dışı istihdamın sebeplerinin tespit edilmesi ve çözüm yollarının bu doğrultuda belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, T21 bölgesi özelinde kayıt dışı istihdamın yapısını analiz edebilmek amacıyla en son tamamlanan okul seviyesi, okur-yazarlık, yaş grubu, medeni hal, cinsiyet, önceki ikamet yeri, meslek, işteki durum, iş yerinde çalışan sayısı ve çalışma şekli değişkenleri ile Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlılık değişkeni arasındaki ilişki istatistiksel analizler yardımıyla irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:istihdam, kayıt dışı istihdam, TR21 bölgesi, Ki-kare bağımsızlık testi

Jel Kodları:E60, E26, J40

Abstract

Although informal employment, which is one of the important problems of all countries in the world regardless of the development level of the countries, reduces unemployment and poverty in the short term and provides income for some segments, in the long term, it causes many negative results for the employees, employers and the countries. Informal employment cannot be calculated precisely due to its definition, but it also causes miscalculation of economic data. Informal employment which has become a structural problem in the labor market in Turkish economy, can be solved by inspections and sanctions. For this reason, it is necessary to determine the causes of unregistered employment and to determine the solutions accordingly. In this study, in order to analyze the structure of informal employment in the T21 region, the relationship between the last completed school level, literacy, age group, marital status, gender, previous place of residence, occupation, job status, number of employees in the workplace and working style variables and Social Security Institution registration variable has been examined with the help of statistical analysis.

Key Words:employment, informal employment, TR21 region, Chi-square independence test

Jel Codes:E60, E26, J40

Başvuru: 26.03.2021

Kabul: 20.04.2021

^a Dr. Fatma Dila Taşdemir, fdilatademir@trakya.edu.tr, fdilatademir@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-8440-7200.

GİRİŞ

Çağımızın en önemli sorunlarından biri istihdam ve istihdamın yapısıdır. Toplam istihdamın bir bölümünü içeren kayıt dışı istihdam; çalışanların haklarının kaybına, güvencesiz çalışmalarına, maliyetleri düşürerek işverenler arasında haksız rekabete, sosyal güvenlik sisteminin doğru çalışmamasına, devletin vergi ve finansman kaybına, kamu açıklarının büyümesine ve kaynak dağılımının bozulmasına sebep olmaktadır (Güloğlu, 2005).

İlk olarak 1970 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından düzenlenen Dünya İstihdam Raporunda “enformal sektör” olarak kullanılan kayıt dışı istihdam kavramı, istihdam edilen nüfusun toplam istihdam rakamları içinde yer almaması olarak tanımlanabilir (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), 2000). SGK tarafından yapılan tanıma göre ise kayıt dışı istihdam: “sosyal güvenlik açısından niteliği itibariyle yasal işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün veya ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi” dir(Sosyal Güvenlik Kurumu Resmi Web Sitesi).

Kayıt dışı istihdamın niteliği gereği ölçecek etkin bir yöntemin olmaması bu olgunun ekonomi içindeki önemini arttırmaktadır. Nüfus artışının getirdiği emek arzı fazlası, kentleşme ve iç göç, gelir dağılımındaki adaletsizlik, etkin bir mali sistemin olmayışı, çocuk işgücü, yabancı kaçak işçilik, emek piyasasının yapısındaki değişimler, istihdamın sektörel yapısındaki değişimler, vergi sistemi, bürokrasi ve denetimlerin yetersizliği kayıt dışı istihdamın nedenleri arasında yer almaktadır. Sosyo-ekonomik istikrarı tehdit edici unsurlara sahip kayıt dışı istihdamın sebepleri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de; işsizlik korkusu, ekonomik krizler, enflasyon, istihdam üzerindeki mali yükler, düşük eğitim seviyesine sahip işgücü ve cezaların caydırıcı olmaması genel anlamda ülkeleri kayıt dışı istihdama iten nedenlerdendir.

Kayıt dışı istihdam, çalışan, işveren ve devlet açısından farklı olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Çalışanlar açısından bu olumsuz sonuçlar şu şekilde sıralanabilir: Kayıt dışı çalışanların çalıştıkları süre emeklilik için sayılmaz, sosyal güvenlik haklarından istifade edemezler, yıllık izin gibi haklardan yararlanamazlar, çalışma yasalarındaki tazminatlardan yararlanamazlar, işsiz kalmaları durumunda işsizlik sigortasından yararlanamazlar, iş kazası geçirmeleri durumunda geçici işsizlik ödeneği ya da sürekli iş göremezlik gelirinden faydalanamazlar ve ölüm halinde eşlerine ve çocuklarına aylık bağlanamaz. İşveren açısından; işyerinde kayıtsız çalışan kişinin bir iş kazası yaşaması ya da meslek hastalığına yakalanması durumunda işverenin devlete ve çalışana karşı mesuliyeti doğar ve bunun neticesinde işveren adli ve idari yaptırımlara maruz kalır. Kayıt dışı işçi çalıştırmanın denetimle fark edilmesi halinde, işveren idari para cezası alır. Ayrıca işgücü piyasasında kayıtsız istihdam edilen işçiler maliyetlerin düşmesine sebep olarak piyasada haksız rekabete yol açar. Devlet açısından ise; prim kaybına, sosyal güvenlik açıklarının artmasına ve bununla birlikte bütçe açıklarının artmasına, gelir dağılımında adaletsizliğe ve toplumun ahlaki açıdan yozlaşmasına sebep olmaktadır (Sosyal Güvenlik Kurumu, tarih yok).

Ulusal ve uluslararası literatürde önemli bir yer kaplayan kayıt dışı istihdam birçok yazar tarafından çeşitli şekillerde ele alınmakla birlikte, genellikle nedeni, sonuçları ve ekonomideki büyüklüğü araştırılmıştır. Bu çalışmada, 2018 yılı Türkiye ekonomisi işgücü piyasasında TR21 bölgesi özelinde kayıt dışı istihdam edilen bireylerin genel yapı ve özellikleri irdelenecektir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu kısmında literatürde kayıt dışı istihdam ile alakalı yapılan çalışmalardan seçilmiş birkaçına yer verilmiştir.

Fidan ve Genç (2013) Türkiye’de kayıt dışı istihdama etki eden mikro faktörleri lojistik regresyon analizi uygulayarak incelemişlerdir. Ele alınan değişkenler arasında iş yeri çalışan sayısı, işteki durum, ana faaliyet ve yaş değişkenlerinin kayıt dışı istihdama en fazla etki eden değişkenler olduğu saptanmıştır. Kır kent değişkeninin anlamlı olmadığı ve kayıt dışı çalışma değişkeni üzerinde anlamlı etki yaratmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların erkeklere kıyasla kayıt dışı çalışma riskinin 1,8 kat fazla olduğu saptanmıştır. Kayıt dışı çalışma riskinin en yüksek olduğu yaş grubunun ise 55 yaş ve üzeri bireyler olduğu tespiti yapılmıştır. Eğitim değişkeninde en yüksek riskin lise altı bireylerde olduğu, bekar bireylerin evli bireylere kıyasla çok daha yüksek riske sahip olduğu saptanmıştır. İş yeri çalışan sayısı değişkeninde ise en yüksek riskin 10 kişi ve altında çalışmanı olan kuruluşlar olduğu tespit edilmiştir.

Emek piyasasında gerçekleştirilecek bazı yapısal değişikliklerin istihdam-büyüme ilişkisini olumlu etkileyeceğini düşünen Ertuğrul ve Uçak (2013) ücretlerdeki vergi ve prim yükünün azaltılmasının kayıt dışı istihdamı azaltacağını ileri sürmüşlerdir. 50’den fazla çalışmanı olan kuruluşlara yönelik istihdamı daraltıcı ve kayıt dışı çalışmayı arttırıcı yaptırımların yeniden ele alınması gerektiğini savunmuşlardır.

Türkiye ekonomisi için 2015 yılı verilerini kullanarak kayıt dışı istihdama etki eden mikro faktörleri analiz eden Daştan ve Mola (2020) çalışmalarında cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi, çalışılan sektör, kuruluştaki çalışan kişi sayısı ve çalışma şekli değişkenleri ile kayıt dışı istihdam değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Ele alınan değişkenlerin bölgeler üzerinde farklı oranda ve farklı yönde etki yarattığını tespit etmişlerdir. Bunlara ek olarak, eğitim seviyesi yüksek olan bölgelerde kayıt dışı istihdam durumunun daha az görüldüğü, cinsiyet değişkeninin en çok etki ettiği bölgenin TRA2 bölgesi olduğu ve bu bölgede kadınların çalışma hayatına dahil olması ile birlikte kayıtlı çalışma durumunun arttığı saptanmıştır.

Kalaycı ve Kalan (2017) kayıt dışı çalışmayı denetlemekten ziyade kayıt dışı çalışmanın nedenlerinin araştırılarak çözüm bulunması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, sosyal güvenlik primleri, vergiler ve istihdam ile alakalı bürokratik işlemlerin aldığı sürelerin azaltılması gerektiği savunulmuştur.

Mahiroğulları (2017) Türkiye’de kayıt dışı istihdamın en çok 10 çalışandan az çalışmanı olan küçük işletmelerde görüldüğünü tespit etmiştir. Kayıt dışı istihdamı azaltabilmek adına açık işsizliğin %7-8 civarında olması, istihdam üzerindeki mali yüklerin azaltılması, KOBİ’lere faizsiz kredi desteğinin artırılması ve yatırım teşviklerinin artırılması gerektiğini savunmuştur.

Çiftçi (2018) mali ve ekonomik nedenler, sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanan nedenler ve sosyal sebeplerin kayıt dışı istihdama sebep olduğunu ileri sürmüştür. Kayıt dışı istihdamın denetiminde bilgi teknolojilerinin etkin kullanılması, kayıtlı çalıştırmanın kolaylaştırılması ve kayıt dışı ekonomi ile mücadelede kurumlar arası işbirliği ve eşgüdümün sağlanması gerektiğini savunmuştur.

Dam ve arkadaşları (2018) Türkiye ekonomisinde 2002-2016 dönemi verilerini kullanarak ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon değişkenlerinin kayıt dışı istihdam değişkeni üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. İşsizlikteki %10’luk artışın kayıt dışı istihdamı %4 oranında arttırdığı saptanmıştır. Ekonomik büyüme ve enflasyon değişkenlerinin ise kayıt dışı istihdam değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Öçal ve Şenel (2021) Türkiye’de kayıt dışı istihdamın bölgesel analizini yaptıkları çalışmalarında, kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu bölgenin Marmara, en az olduğu bölgenin İç Anadolu bölgesi olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye genelinde sektör bazında en çok kayıt dışı istihdamın tarım sektöründe olduğu görülmüştür. Marmara bölgesinde en çok hizmet sektöründe kayıt dışı çalışanın mevcut olduğu, diğer bölgelerde ise tarım sektöründe daha çok kayıt dışılığın olduğu saptanmıştır. Ayrıca Marmara, Ege, Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde kayıt dışı çalışmanın en çok ücretli, maaşlı çalışan bireylerde görüldüğü buna karşın, İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde ise kayıt dışı çalışmanın en çok ücretsiz aile işçilerinde görüldüğü tespit edilmiştir.

İŞKUR’un Tekirdağ İşgücü piyasası analizi raporunda (Türkiye İş Kurumu, 2012); TR21 bölgesinde kayıt dışı istihdamın en çok görüldüğü sektörün tarım sektörü olduğu vurgulanmıştır. Ele alınan bölgede eğitim düzeyi arttıkça kayıt dışı istihdam edilen birey sayısının azaldığı saptanmıştır. Yaş grupları açısından değerlendirme yapıldığında ise en çok 55 yaş ve üzeri yaş grubundaki bireylerin kayıt dışı istihdam edildiği tespit edilmiştir.

Pekdemir ve Varol İyidoğan(2021) 2000-2017 yılları arasında 26 Avrupa ülkesinde kayıt dışılığın belirleyicilerini analiz etmiş, kamu kesimi büyüklüğünün kayıt dışı ekonomi üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığını saptamışlardır. Vergi zorlukları ve sosyal güvenlik katkılarının kayıt dışılığın boyutunu arttırdığı tespit edilmiştir.

2. VERİ VE METODOLOJİ

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumundan bilgi talebi yoluyla edinilen 2018 yılı Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri kullanılmıştır. Örneklem olarak, İstatistik Bölge Sınıflamasında TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesi ele alınmıştır.

Tablo 1. 2018 Yılı Hanehalkı İşgücü Araştırması Verilerine Göre TR21 Bölgesindeki İşgücü Durumu

	Frekans	Yüzde
İstihdam	6601	53,3
İşsiz	514	4,1
İşgücüne dahil olmayan	5271	42,6
Toplam	12386	100,0

Tablo 1’de TR21 bölgesinin işgücü durumu kısaca özetlenmiştir. Buna göre 2018 yılı Hanehalkı İşgücü Araştırması’na, TR21 bölgesinden katılan 12386 katılımcının %53,3’ünün istihdamda, %4,1’inin işsiz ve %42,6’sının ise işgücüne dahil olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, kayıt dışı istihdam olgusunu irdeleyebilmek adına 15-64 yaş arası aktif çalışanlar kısıt olarak belirlenerek, istihdam edilmekte olan 6601 katılımcının verdiği yanıtlar üzerinden istatistiksel analizler yapılmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde SPSS 27.0 programı kullanılmıştır.

Ki-kare bağımsızlık testi, kategorik iki değişkenin bağımsız olup olmadığını, diğer bir deyişle bu iki değişken arasında bir ilişkinin var olup olmadığını, çapraz tablolar yardımıyla test etmemize yarayan parametrik olmayan bir testtir. Ki-kare bağımsızlık testinde hipotezlerin genel hali şu şekildedir (Gürsakar, 2013):

H_0 : İki değişken arasında bir ilişki yoktur. (İki değişken arasında bağımsızlık vardır.)

H_1 : İki değişken arasında bir ilişki vardır. (İki değişken arasında bağımsızlık yoktur.)

3.BULGULAR

Bu çalışmada ilgilenilen kategorik değişkenler arasında bir ilişkinin var olup olmadığı Ki-kare bağımsızlık testinden faydalanılarak $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde test edilecektir.

Tablo 2. Eğitim Seviyesi ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

		Kayıtlılık			
		Evet	Hayır	Toplam	
En son tamamladığımız okul/ eğitim seviyesi nedir?	Bir okul bitirmeyen	Frekans	80	224	304
		Satır Yüzde	26,3%	73,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	2,0%	8,8%	4,6%
	İlkokul	Frekans	1100	1363	2463
		Satır Yüzde	44,7%	55,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	27,0%	53,8%	37,3%
	Ortaokul	Frekans	663	430	1093
		Satır Yüzde	60,7%	39,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	16,3%	17,0%	16,6%
	Lise	Frekans	369	142	511
		Satır Yüzde	72,2%	27,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	9,1%	5,6%	7,7%
	Mesleki Lise	Frekans	721	225	946
		Satır Yüzde	76,2%	23,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	17,7%	8,9%	14,3%
	Yüksekokul veya Fakülte	Frekans	1031	141	1172
		Satır Yüzde	88,0%	12,0%	100,0%
		Sütun Yüzde	25,3%	5,6%	17,8%
	Lisansüstü	Frekans	104	8	112
		Satır Yüzde	92,9%	7,1%	100,0%
		Sütun Yüzde	2,6%	0,3%	1,7%
	Toplam	Frekans	4068	2533	6601
		Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%
		Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 42,98'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2= 959,961$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

Tablo 2 incelendiğinde, $p=0,000 < \alpha=0,05$ olduğundan en son tamamlanan okul seviyesi ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcıların %8,8'i bir okul bitirmeyen, %53,8'i ilköğretim mezunu, %17'si ortaokul mezunu, %5,6'sı lise mezunu, %8,9'u mesleki lise mezunu, %5,6'sı üniversite mezunu, %0,3'ü lisans üstü eğitim mezunu bireylerdir. Bir okul bitirmeyen ve ilköğretim mezunu katılımcıların kayıtlılık durumu incelendiğinde SGK kaydı olmayan katılımcı sayısının, SGK kaydı olan katılımcılara kıyasla daha fazla olduğu, buna karşın diğer eğitim seviyelerinde ise SGK'ya kayıtlı birey sayısının kayıtlı olmayan birey sayısından fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Okur-Yazarlık ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		Toplam
			Evet	Hayır	
Okuma-yazma biliyor musunuz? [†]	Evet	Frekans	58	115	173
		Satır Yüzde	33,5%	66,5%	100,0%
		Sütun Yüzde	72,5%	51,3%	56,9%
	Hayır	Frekans	22	109	131
		Satır Yüzde	16,8%	83,2%	100,0%
		Sütun Yüzde	27,5%	48,7%	43,1%
Toplam		Frekans	80	224	304
		Satır Yüzde	26,3%	73,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 34,47'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2 = 10,764$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,001

Tablo 3 incelendiğinde, okuma yazma bilme ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen katılımcıların %16,8'inin SGK'ya kayıtlı olduğu, %83,2'sinin kayıtlı olmadığı, okuma yazma bilen katılımcılarda ise %33,5'inin SGK'ya kayıtlı olduğu %66,5'inin kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir. Buradan, okuma yazma bilsin ya da bilmesin katılımcıların yarısından fazlasının SGK'ya kayıtlı olmaksızın çalışmakta olduğu görülmektedir. Burada asıl dikkat çekici husus, okuma yazma bilenlerin bilmeyenlere oranla daha fazla kayıt dışı çalışmakta olduğudur.

Tablo 4. Yaş Grubu ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		Toplam
			Evet	Hayır	
Yaş Grubu	15-24	Frekans	418	306	724
		Satır Yüzde	57,7%	42,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	10,3%	12,1%	11,0%
	25-34	Frekans	1178	206	1384
		Satır Yüzde	85,1%	14,9%	100,0%
		Sütun Yüzde	29,0%	8,1%	21,0%
	35-44	Frekans	1447	263	1710
		Satır Yüzde	84,6%	15,4%	100,0%
		Sütun Yüzde	35,6%	10,4%	25,9%
	45-54	Frekans	833	607	1440
		Satır Yüzde	57,8%	42,2%	100,0%
		Sütun Yüzde	20,5%	24,0%	21,8%
	55-+	Frekans	192	1151	1343
		Satır Yüzde	14,3%	85,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	4,7%	45,4%	20,3%
Toplam		Frekans	4068	2533	6601
		Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%
		Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 1990,737'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2 = 277,82$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

[†] “Okuma-yazma biliyor musunuz?” sorusu herhangi bir okul bitirmeyen bireylere sorulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde yaş grubu ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışanların yaş grupları incelendiğinde, en yüksek oranın (%45,4) 55 yaş ve üzeri katılımcılarda, en düşük oranın (%8,1) 25-34 yaş grubu katılımcılarda olduğu görülmektedir. Ayrıca 55 yaş ve üzeri bireylerin olduğu yaş grubu dışındaki tüm yaş gruplarında, SGK kaydı olan birey sayısının SGK kaydı olmayan birey sayısından fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 5. Medeni Durum ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		Toplam
			Evet	Hayır	
Medeni Durum	Bekar	Frekans	1040	568	1608
		Satır Yüzde	64,7%	35,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	25,6%	22,4%	24,4%
	Evli	Frekans	3028	1965	4993
		Satır Yüzde	60,6%	39,4%	100,0%
		Sütun Yüzde	74,4%	77,6%	75,6%
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 617,04'tür. Ki-kare test istatistiği $\chi^2 = 8,360$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,004

Tablo 5 incelendiğinde medeni hal ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %22,4'ünün bekar, %77,6'sının evli olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak hem evli hem de bekar katılımcılardan, SGK kaydı olanların sayısının kayıtsız çalışanlardan fazla olduğu saptanmıştır. Bekar katılımcıların %35,3'ünün, evli katılımcıların ise %39,4'ünün SGK'ya kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. Cinsiyet ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyet	Erkek	Frekans	2800	1641	4441
		Satır Yüzde	63,0%	37,0%	100,0%
		Sütun Yüzde	68,8%	64,8%	67,3%
	Kadın	Frekans	1268	892	2160
		Satır Yüzde	58,7%	41,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	31,2%	35,2%	32,7%
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 828,86'dır. Ki-kare test istatistiği $\chi^2 = 11,602$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,001

Tablo 6 incelendiğinde cinsiyet ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %64,8'inin erkek, %35,2'sinin kadın olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak hem erkek hem de kadın katılımcılardan, SGK kaydı olanların sayısının kayıtsız çalışanlardan fazla olduğu saptanmıştır. Erkek katılımcıların %37'si, kadınların ise %41,3'ü SGK'ya kayıtlı değildir.

Tablo 7. Önceki İkamet Yeri ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

		Kayıtlılık			
		Evet	Hayır	Toplam	
Daha önce ikamet ettiğiniz bu yerleşim yeri sayacaklarımdan hangisidir?	İl Merkezi	Frekans	1281	501	1782
		Satır Yüzde	71,9%	28,1%	100,0%
		Sütun Yüzde	52,7%	51,3%	52,3%
	İlçe Merkezi	Frekans	851	310	1161
		Satır Yüzde	73,3%	26,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	35,0%	31,8%	34,1%
	Bucak veya Köy	Frekans	301	165	466
		Satır Yüzde	64,6%	35,4%	100,0%
		Sütun Yüzde	12,4%	16,9%	13,7%
Toplam		Frekans	2433	976	3409
		Satır Yüzde	71,4%	28,6%	100,0%
		Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 133,42'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2=12,822$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,002

Tablo 7 incelendiğinde önceki ikamet yeri ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %51,3'ünün önceki ikamet yeri il merkezi, %31,8'inin ilçe merkezi, %16,9'unun bucak veya köy olduğu tespit edilmiştir. Önceki ikamet yeri bucak veya köy olanların %35,4'ünün kayıt dışı çalıştığı görülmektedir. Önceki ikamet yeri il merkezi veya ilçe merkezi olanların ortalama %27'sinin kayıt dışı çalıştığı tespit edilmiştir.

Tablo 8. Kişinin Yaptığı Meslek ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

		Kayıtlılık			
		Evet	Hayır	Toplam	
Kişinin Yaptığı Meslek	Yöneticiler	Frekans	186	55	241
		Satır Yüzde	77,2%	22,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	4,6%	2,2%	3,7%
	Profesyonel meslek mensupları	Frekans	502	42	544
		Satır Yüzde	92,3%	7,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	12,3%	1,7%	8,2%
	Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	Frekans	256	53	309
		Satır Yüzde	82,8%	17,2%	100,0%
		Sütun Yüzde	6,3%	2,1%	4,7%
	Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	Frekans	374	61	435
		Satır Yüzde	86,0%	14,0%	100,0%
		Sütun Yüzde	9,2%	2,4%	6,6%
	Hizmet ve satış elemanları	Frekans	655	553	1208
		Satır Yüzde	54,2%	45,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	16,1%	21,8%	18,3%
	Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları	Frekans	218	583	801
		Satır Yüzde	27,2%	72,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	5,4%	23,0%	12,1%
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	Frekans	632	324	956	
	Satır Yüzde	66,1%	33,9%	100,0%	
	Sütun Yüzde	15,5%	12,8%	14,5%	
Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları	Frekans	750	144	894	
	Satır Yüzde	83,9%	16,1%	100,0%	
	Sütun Yüzde	18,4%	5,7%	13,5%	
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	Frekans	495	718	1213	
	Satır Yüzde	40,8%	59,2%	100,0%	
	Sütun Yüzde	12,2%	28,3%	18,4%	
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 92,48'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2=1255,647$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

TR21 Bölgesi Özelinde Kayıt Dışı İstihdama Genel Bir Bakış

Tablo 8 incelendiğinde kişinin yaptığı meslek ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılar meslekleri açısından değerlendirildiklerinde, en yüksek üç meslek grubunun; %28,3 ile nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar, %23 ile nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları, %21,8 ile hizmet ve satış elemanları olduğu görülmüştür. Kayıt dışı istihdamın en az görüldüğü ilk üç meslek grubu ise; %1,7 ile profesyonel meslek mensupları, %2,1 ile teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları, %2,2 ile yöneticiler olduğu saptanmıştır. Tabloda diğer göze çarpan durum ise nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanlarının %72,8'i ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanların %59,2'sinin kayıtsız çalışmakta olduğudur. Meslekler arasında kayıtsız çalışma oranının en düşük olan meslek ise profesyonel meslek mensubu olan çalışanlardır. Profesyonel meslek mensubu olanların sadece %7,7'sinin kayıtsız çalıştığı tespit edilmiştir.

Tablo 9: İşteki Durum ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		Toplam
			Evet	Hayır	
Bu yer, kuruluş veya işyerinde işteki durumunuz nedir?	Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	Frekans	3270	748	4018
		Satır Yüzde	81,4%	18,6%	100,0%
		Sütun Yüzde	80,4%	29,5%	60,9%
	İşveren	Frekans	217	102	319
		Satır Yüzde	68,0%	32,0%	100,0%
		Sütun Yüzde	5,3%	4,0%	4,8%
	Kendi hesabına	Frekans	472	1037	1509
		Satır Yüzde	31,3%	68,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	11,6%	40,9%	22,9%
	Ücretsiz aile işçisi	Frekans	109	646	755
		Satır Yüzde	14,4%	85,6%	100,0%
		Sütun Yüzde	2,7%	25,5%	11,4%
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 122,41'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2 = 1967,385$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

Tablo 9 incelendiğinde bireyin işteki durumu değişkeni ile SGK'ya kayıtlılık değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %29,5'inin ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, %4'ünün işveren, %40,9'unun kendi hesabına, %25,5'inin ise ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan katılımcılardan SGK kaydı olmaksızın çalışan birey sayısının SGK'ya kayıtlı çalışan birey sayısından çok daha fazla olduğu ancak, ücretli çalışanlarda ve işverenlerde ise SGK'ya kayıtlı birey sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır. Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışanların %18,6'sının, işverenlerin %32'sinin, kendi hesabına çalışanların %40,9'unun ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların %85,6'sının SGK'ya kayıtlı olmaksızın çalıştıkları saptanmıştır.

Tablo 10 incelendiğinde iş yerinde çalışan sayısı ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %91,3'ünün 10 ve daha az, %1,1'inin 11-19, %2,9'unun 20-49, %4,7'sinin 50 veya daha fazla çalıştığı tespit edilmiştir. Buna ek olarak 10 ve daha az kişi çalıştıran kuruluşlar hariç, diğer kuruluşlarda SGK kaydı olan katılımcı sayısının kayıtsız çalışanlardan fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 10: İşyerindeki Çalışan Sayısı ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		
			Evet	Hayır	Toplam
Bu yer, kuruluş veya işyerinde çalışan sayısını belirtiniz.	10 ve daha az kişi	Frekans	1409	2313	3722
		Satır Yüzde	37,9%	62,1%	100,0%
		Sütun Yüzde	34,6%	91,3%	56,4%
	11-19 kişi	Frekans	203	27	230
		Satır Yüzde	88,3%	11,7%	100,0%
		Sütun Yüzde	5,0%	1,1%	3,5%
	20-49 kişi	Frekans	506	74	580
		Satır Yüzde	87,2%	12,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	12,4%	2,9%	8,8%
	50 veya daha fazla kişi	Frekans	1950	119	2069
		Satır Yüzde	94,2%	5,8%	100,0%
		Sütun Yüzde	47,9%	4,7%	31,3%
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 88,26'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2= 2050,306$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

Tablo 11 incelendiğinde bireylerin çalışma şekli ile SGK'ya kayıtlılık değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcılardan %68,4'ünün tam zamanlı, %31,6'sını yarı zamanlı çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca tam zamanlı çalışan katılımcılarda, SGK kaydı olanların sayısının kayıtsız çalışanlardan fazla olduğu görülmüştür. Yarı zamanlı çalışan katılımcılarda ise SGK kaydı olmaksızın çalışan birey sayısının daha fazla olduğu, (tam zamanlı çalışanların %30,3'ünün SGK'ya kayıtlı olmadan çalıştığı, yarı zamanlı bir işte çalışanların ise %89,9'unun SGK'ya kayıtlı olmaksızın çalıştığı) saptanmıştır.

Tablo 11. Çalışma Şekli ile SGK'ya Kayıtlılık Değişkenleri Arasındaki Ki-kare (χ^2) Analizi Tablosu

			Kayıtlılık		
			Evet	Hayır	Toplam
Bu işinizde çalışma şekliniz nedir?	Tam zamanlı	Frekans	3978	1733	5711
		Satır Yüzde	69,7%	30,3%	100,0%
		Sütun Yüzde	97,8%	68,4%	86,5%
	Yarı zamanlı	Frekans	90	800	890
		Satır Yüzde	10,1%	89,9%	100,0%
		Sütun Yüzde	2,2%	31,6%	13,5%
Toplam	Frekans	4068	2533	6601	
	Satır Yüzde	61,6%	38,4%	100,0%	
	Sütun Yüzde	100,0%	100,0%	100,0%	

0 hücre (% 0) 5'ten küçük beklenen değere sahiptir. En küçük beklenen değer 341,52'dir. Ki-kare test istatistiği $\chi^2= 1154,390$ ve Anlamlılık Düzeyi (p) = 0,000

4.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Neredeyse tüm dünya ülkelerinin önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı istihdam, kayıt dışılığın giderek artması ve kayıt dışılığın kendi niteliği gereği ölçülmesi zor olan bir olgu sebebiyle, çözülmesi güç bir problem halini almıştır. Kayıt dışı istihdamı önleyebilmek adına, kayıt dışı istihdama sebep olan ekonomik ve sosyal sebeplerin saptanması ve çözüm yollarının bu doğrultuda belirlenmesi gerekmektedir.

Kayıt dışı istihdamı tetikleyen faktörlerin saptanması, sosyal ve ekonomik nedenlerinin belirlenmesi yapısal bir sorun halini alan kayıt dışı istihdam ile mücadeleyi kolaylaştıracaktır. Kayıt dışı istihdamın ekonomide kapladığı alanın giderek büyümesi bu konunun önemini arttırmış ve araştırmacıları yeni çözüm yolları üretmeye itmiştir. Bu doğrultuda, çalışmada, en son tamamlanan okul seviyesi, okur-yazarlık, yaş grubu, medeni hal, cinsiyet, önceki ikamet yeri, meslek, işteki durum, iş yerinde çalışan sayısı ve çalışma şekli değişkenleri ile SGK'ya kayıtlılık değişkeni arasındaki ilişki istatistiksel analizler yardımıyla incelenmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: SGK kaydı olmayan bireyler eğitim durumu açısından ele alındığında bir okul bitirmeyen ve ilkökul mezunu katılımcılarda SGK kaydı olmaksızın çalışanların oranının kayıtlı çalışanlardan yüksek olduğu görülmüştür. Diğer eğitim seviyelerinde ise tersi durumun söz konusu olduğu tespit edilmiştir, ancak yine de bu eğitim seviyelerinde de azımsanamayacak oranda kayıt dışılık söz

konusudur. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcı oranının en yüksek olduğu yaş grubunun 55 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır. Evli katılımcılar arasında kayıt dışı çalışma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadın katılımcılardaki kayıtsız çalışma oranının erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Meslek grubu açısından değerlendirildiğinde en çok nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan katılımcıların SGK kaydı olmaksızın çalıştığı saptanmıştır. Katılımcıların işteki durumları ele alındığında ücretsiz aile işçilerinin çok büyük çoğunluğunun SGK kaydı olmaksızın çalıştığı tespit edilmiştir. SGK kaydı olmaksızın çalışan katılımcıların en büyük çoğunluğunun 10 ve daha az kişi çalıştıran işletmelerde çalıştığı saptanmıştır. Çalışma şekli açısından ele alındığında ise tam zamanlı çalışan katılımcıların büyük çoğunluğunun SGK'ya kayıtlı olduğu, yarı zamanlı çalışan katılımcıların ise büyük oranda kayıtsız çalıştığı saptanmıştır.

Kayıt dışı istihdamın yalnızca devlete değil aynı zamanda bireyin kendisine de sosyal hayatında büyük olumsuzluklar yaşatacağı bilincinin kazandırılması kayıt dışı istihdam ile mücadelede yapılması gereken ilk adımdır.

Halihazırda SGK'dan gelir ya da aylık alan kişiler, kayıtlı çalıştıkları durumda SGK'dan aldıkları gelir kesileceği sebebiyle kendi rızaları ile kayıt dışı çalışmaktadır. Bu sebeple, bu bireylerin kayıtlı çalışmaları halinde aldıkları gelir ya da aylıklarındaki kesintinin azaltılması yönünde politikalar geliştirilerek bireylerin ekonomide kayıtlı bir şekilde çalışmaları sağlanabilir.

Çalışanların ve işverenlerin bilinçlendirilmesi, kayıt dışı çalıştırma hususunda cezaların daha caydırıcı olması, işyeri denetimlerinin daha sık aralıklarla ve daha disiplinli ve şeffaf bir şekilde yapılması, kurumsallaşmayı teşvik edebilmek adına işyerlerinde çalışan sayısı arttıkça kademeli olarak prim indirimi sağlanması, ücret dışı işgücü maliyetlerinin azaltılması, artık yapısal bir sorun haline alan kayıt dışı istihdamı engellemeye yarayacak önemli adımlar olacaktır.

Yeni iş olanaklarının nüfus artışı ile orantılı bir şekilde artırılması, kayıt dışı istihdamı önleyebilmek adına yapılacak etkin mücadele yöntemi olacaktır. Bu sayede işsiz kalma korkusuyla SGK kaydı olmaksızın çalışmayı kabul etmek zorunda kalan bireylerin sayısı da azalacaktır.

KAYNAKÇA

- ÇİFTÇİ, H. (2018). "Kayıtdışı İstihdamın Ekonomik Etkileri". *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 1-17.
- DAM, M. M., ERTEKİN, Ş., & KIZILCA, N. (2018). "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Boyutu: Ekonometrik Bir Analiz". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 293-318.
- DAŞTAN, H., & MOLA, H. (2020). "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdama Etki Eden Mikro Faktörlerin Analizi: Bölgeler Arası Bir Karşılaştırma". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3), 789-808.
- ERTUĞRUL, H. M., & UÇAK, A. (2013). "Ekonomik büyüme istihdam ilişkisi: Türkiye için dinamik bir uygulama". *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 661-675.
- FİDAN, H., & GENÇ, S. (2013). "Kayıtdışı İstihdam ve Kayıtdışı İstihdama Etki Eden Mikro Faktörlerin Analizi: Türkiye Özel Sektör Örneği". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 137-150.
- GÜLOĞLU, T. (2005). "The Reality of Informal Employment in Turkey". <https://ecommons.cornell.edu/handle/1813/89751> adresinden alındı
- GÜRSAKAL, N. (2013). *Çıkarımsal İstatistik: SPSS-MINITAB Uygulamalı*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- KALAYCI, C., & KALAN, E. (2017). "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi". *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 1(1), 17-34.
- MAHİROĞULLARI, A. (2017). "Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam ve Önlemeye Yönelik Stratejiler". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 547-565.
- ÖÇAL, M., & ŞENEL, D. (2021). "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Bölgesel Analizi". *Çalışma ve Toplum*(2), 1201-1231.
- PEKDEMİR, N., & İYİDOĞAN, P. V. (2021). "Kayıt Dışı Ekonominin Mali Kökenlerinin Panel Eşik Modeli ile İncelenmesi: Düzenlemelerin Etkinliği Bağlamında Kamu Kesimi Büyüklüğünün Etkisi". *Sosyoekonomi*, 29(47), 141-158.

SOSYAL GÜVENLİK KURUMU. (tarih yok). Sosyal Güvenlik Kurumu Resmi Web Sitesi. Nisan 17, 2021 tarihinde http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/genel_bilgi#:~:text=Kay%C4%B1t%20d%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20istihdam%3B%20sosyal%20g%C3%BCvenlik,da%20eksik%20bildirilmesi%20olarak%20tan%C4%B1mlanabilir.adresinden alındı

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. (2018). 2018 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti

TÜRKİYE İŞ KURUMU. (2012). Tekirdağ İşgücü Piyasası Analizi Raporu. İŞKUR. 04 15, 2021 tarihinde <https://media.iskur.gov.tr/14726/tekirdag.pdf> adresinden alındı

TÜRKİYE İŞVEREN SENDİKALARI KONFEDERASYONU (TİSK). (2000). “Avrupa Birliğinde Kayıtdışı Çalışma”. Ankara: TİSK.